

legyen. De alázattal használjuk, hogy egymással párbeszédbe kerülve érthessük meg a másikat. S hogy ez működjék a világban, nemzetek között, felekezetek között, politikai ideológiák között, működjék ember és ember között a családban, a generációk között, Figyeljünk egymásra! Igyekezzünk megtalálni azokat a szavakat, amelyek nem az erőszak nyelvén szólnak, s hallgassuk meg a másikat, hogy imádkozhassunk mi is azáltal, hogy egymást meghallgatjuk. Hallgass meg Uram!

FARKAS ISTVÁN

MESE AZ ÖREG SZŐLŐSGAZDÁRÓL

Hol volt, hol nem volt, valahol Dunán-túl, de a Káli-medence közepén innen, élt, éldegélt egy öreg szőlősgazda. Ez arrafelé, ahol minden magára adni akaró gazda szőlősgazda, nem jelentett volna nagy feltűnést. Azonban ez a szőlősgazda arról volt nevezetes, hogy az ő szőlőjében csak egyetlen egy tőke volt, de az folyamatosan termett.

Ezért aztán a szőlőskert nem volt nagy, csak pár négyszögöl, de igen jó minőségű volt a talaja. Az eső és az öreg öntözte, ápolta, a jó kis balatoni napsütés érlelte, a viharok meg-megtépázták, de már vagy ötven éve termett. Az öreg mindennap kiült az árnyékába, beszélt hozzá, dédelgette, nyesegette, szemezgette, így aztán a tőkén mindenféle szőlő megtermett. Tőkéje erős volt, szinte robusztus, és az öreg indákon számtalan újabb és újabb kis tőke nőtt. Azok aztán szintén erősödtek, termést hoztak, de indáikon nemcsak finom szőlő, hanem újabb tőkék is termettek.

Az öreg nagyon büszke volt a szőlőjére, igaz, az egész országban nem volt párja. A kertbe odalátszottak Jakabfa és Csicsó templomai és amikor délben, körben, a Káli-medence peremén meghúzódó falvakban megszólaltak a harangok, a szőlőtőke minden szőlőszeme velük együtt énekelt dicsőítő éneket a Teremtőnek.

Nyaranta, már kora júniusban aztán megjöttek a szüretelők és akkor kezdődött csak az igazi vidám élet. Az egész falut betöltötte a szüretelők vidám éneke és hangja. A csodálatos még az volt a szőlőtőn, hogy minden szüretelő egy-egy demizson érett bort és egy kis szőlőtőkét vihetett haza a szüretelés eredményeképpen. Az a pár ott töltött nap elegendő volt a forráshoz, a tisztuláshoz és a beéréshez. A szüretelők pedig jöttek-jöttek. Egymás kezébe adták a kilincset egészen szeptember elejéig. A szemzés eredményeképpen a jófajta rizlingtől, a zweigelten át a juhfarkig mindenféle fajta megtermett rajta és a borok is messze földön híressé tették a szőlősgazdát.

Aztán ősszel, egy hidegre fordult szeptember végi napon, amikor a többi szőlősgazda a szürethez készülődött, az öreg utoljára ment ki a szőlőjébe. Összeszedte a lehullott szemeket, letört indákat, sárguló leveleket, lemetszette a tőkéről az ottmaradt, nem életre való kis tőkét, nagy tüzet rakott és ennél a tűznél megsütötte az utolsó szalonnáját. Friss kenyeret evett hozzá és jókat húzott a maga szüretelte szőlő borából. Amikor végzett az ebéddel, összehajtogatta szalvétáját, összepakolt a kis házban is, vette az ásóját, kiemelte a tőkét a földből, becsomagolta és a többi holmija mellé berakta a hátizsákjába.

Elbúcsúzott a szomszédoktól, bezárta a kiskaput, felszállt a buszra és felment Budapestre. Odafenn, a kis szobája ablakában volt egy gyönyörű korondi cserépedény. Abba ültette be a tőkét. És csodák csodája, pár napi gondozás után a tőke ismét hajtani kezdett. Indái behálózták az egész kis szobát és ontották a szőlőt és az újabb kis tőkét. Az öreg időről időre leszedte őket és amerre csak járt, szelíden kínálgatta az arra járóknak. El is nevezték "az öreg szőlősgazdának". Azt mesélik, hogy évente egyszer, egy meleg nyár eleji éjszakán, kimegy a Káli-medence közepére, tudjátok oda, ahol azok az ormótlan szobrok állnak. Leül a földre, hallgatja egy ideig a tücsköket, majd előveszi furulyáját és elkezd játszani a "Megkötöm magamat..." kezdetű népdalt.

A dallam szétárad az egész medencében, túlcsordul a Balaton körüli hegyeken, a Bakonyon és hangjára lassan gyülekezni kezdenek az öreg köré, akik ittak a borából. Csak jönnek, jönnek, énekelnek, táncolnak. Lassan megtelik velük az egész csillagfényes, holdvilágos táj. Az ünnep, mert hát az, addig tart, amíg a Sziriuszt el nem nyeli a kelő Nap első sugara. A szüretelők csapata oszladozni kezd és mire a reggeli párából előbukkannak a szobrok, már csak a pacsírták éneke hallatszik.

Nem hiszed? Hát járj utána! Kérdezz meg akárkit a Káli-medencében, vagy Budán, a Városmajor környékén! Az öreg szőlősgazdát mindenki ismeri. De ha mégsem, előbb vagy utóbb meg fogja ismerni.

A mesét írta Dobogókőn, 1994 szeptemberében, Farkas István

KOVÁCS LÁSZLÓ

SIKERTÖRTÉNET? BESZÉLGETÉS BULÁNYI GYÖRGGYEL

Kovács László: 80. születésnapodra készül ez az interjú. Azt szeretném kérdezni, milyen 80 évesnek lenni?
Bulányi György: Szeretnék neked erre nem obiigát választ adni. Nem ragaszkodom ahhoz, hogy hosszú legyen a folytatás. 80 esztendő alatt eléggé elfárad az ember. Mindegyik nap újabb és nagyobb feladat, mint

amekkora az 20 éves korunkban volt. Szeretném, ha nem hangzanék nagyon patetikusan: nincs kifogásom a behívó megérkezése ellen.

K.L.: Sikeresnek tartod ezt a 80 esztendő?

B.GY.: Szükségképpen sikertelennek érzem. Egyik írásomban, talán pár esztendeje, Jézust a "nagy sikertelennek" neveztem. Megvallom, nem nagyon értem az Isten gondolatait. De ha az Isten gondolatai mégis azok a gondolatok volnának, amelyekről azt gondolom, hogy azok az ő gondolatai, akkor ez az Isten nagyon sikertelen. Ezt a sorsot osztja Jézus az Istennel... no meg mindenki más is, aki úgy véli: megértette Jézust, és olyasmiket mond, amiket Jézus tanított.

K.L.: Jézus sikertelenségét, mondjuk golgotái halálát, a katolikus egyház meg a többi keresztény egyház a legnagyobb sikernek éli meg, mert végül is halálával, vére árán megváltotta a világot. Bár ő a keresztfán úgy érezte, hogy még az Isten is elhagyta...

B.GY.: A Golgotát sikertörténetnek felfogni - erről ma azt mondják, hogy ideológia, nem felel meg a valóságnak. Azzal a reménnyel indult el, amikor kijött a pusztaból, hogy tanítványokat fog gyűjteni, s azoknak el fogja tudni mondani, amire a 40 nap alatt rájött: ez a világ a feje tetején áll, s ezt talpára kell állítani. Ennek eredménye az lett, hogy a zsidó történelem legistenszeretőbb fiát, a Názáreti Jézust a legilletékesebb személy, a zsidó nemzet vallási és politikai vezetője, a főpap Kaifás kitessékelte az életből. Ez valóban nem sikertörténet! Sikertörténet az lett volna, ha Kaifás, Jézust hallva és Jézust megértve, ezt mondja: "Rendben, új lapot kezdünk a Jézustól tanultak szellemében." Ez sikertörténet lett volna! De az, hogy Kaifás szaggatja ruháját, összeszűri a levét a pogánnyal, a római birodalom helyi képviselőjével: szabadítsa meg már népét, a zsidó társadalmat, a zsidó nemzetet a Názáreti Jézustól - hát ez nem sikertörténet.

K.L.: A Bokor egész szellemissége azért mégiscsak azt sugallja, hogy azt az életet élni, amit Jézus élt - ha belehalva is - élhető; és csak az az egyetlen sikeres élet.

B.GY.: Jézus is úgy gondolta, hogy amit ő mond, az élhető. Mert nem lehet belemenni egy életpályába eleve sikertelenségtudattal. Reménytelenül nem lehet barátkozni kezdeni népének tizenéveseivel, és meggyőzni őket arról, hogy most valami egészen nagyszerű vállalkozásba fognak. Csak a siker reményében lehet elindulni. Említetted a Bokrot... Nos, magamról is mondom ugyanezt: nem volt semmi kétségem nekem sem a 40-es években afelől, hogy amit csinállok, az jó esetben is - börtönben fog végződni, mégis tele voltam reménnyel, hogy ez az egyetlen lehetséges út. Egyetlen - egyházunk számára, nemzetünk számára, az emberiség számára, ez a páratlan és isteni koncepció, amelyet Jézus képviselt, és amiről úgy gondoltam, s ma is úgy gondolom, hogy eltanultam Tőle. A nagy meg a kis tapasztalat ugyanarról beszél: reménnyel indul, és sikertelenségbe fullad. Mélyen szólítja meg ugyanakkor ez az isteni

koncepció az általa bizony erre a koncepcióra megteremtett embert, s így lehetetlen, hogy a fiatal Názáreti ácsmester vagy a még inkább fiatal debreceni piarista tanár meg a szót meghalló magyar katolikus fiatalság - a Bokor első nemzedéke, majd a második meg a harmadik nemzedék - ne ezt mondja rá: "Igen, ezért kell élnem!"

K.L.: Annak idején magam is több száz fiatalnak ilyen sikertörténetként mondtam el nagy lelkesen ezt a jézusi életformát, és "be is vették" sokan. Ma azt vetik szememre, hogy ez bizony egy nagyon optimista, s ugyanakkor teljesen reménytelen vállalkozás, tehát amolyan ifjúkori hevület lehet csupán. Te most ötvenegynéhány év távlatában hogyan látod ezt? Nem mondják neked is, hogy becsaptad őket? Hogy nem valósítható meg ez az élet itt, ezen a Terra bolygón?!

B.GY.: Arany János írt Világos után, 1850. március 15-én egy kis verset. Az a címe, hogy Évnapra. Magát vizsgálja, hogy miként is viszonylik az elbukás után a szabadságharc eszményeihez:

*Az ember gyöngye: félve néz feléd,
S mint egykor a tanítvány mesterét, Nehéz
időkben megtagad...*

Aki rájön arra, hogy ez az isteni-jézusi bokortörténet sikertelenségtörténet, amikor rájön, hát vádolja azt, akit tud. Mint Jézus az Atyát: Istenem, Istenem, miért hagytál el engem!? Én kit vádolk? Olyasmiket mondok, hogy ha egyszer bekerülök a menny-országba, akkor mindenképpen kimódolom, hogy az Atyaistennel elbeszélgethessek. Hogy megkérdezzem tőle: komolyan gondolta-e azt, hogy ez a jézusi "Isten Ország-program" lehetséges? Lehet, hogy most a fiatalabb bokortagok vádolják azokat az első vagy második nemzedékbelieket, akik elhittették velük, hogy mindez lehetséges. De ahogy a világtörténelem mutatja: újból és újból támadnak olyanok, akik azt gondolják, hogy ezt mégis meg kell próbálni. Ma ez különösen is így van, mert hát igazán nem csupán cethalszagú próféták beszélnek arról, hogyha így folytatjuk tovább - a sátáni bevésés jegyében - az egyre többet és többet fogyasztani akarást, akkor akár a nukleáris, akár az ökológiai halál nagyon is közelfekvő lehetőség. Ezért aztán én nagyon is el tudom képzelni, hogy valakik ma is teljes hittel azonosulnak ezzel az isteni, jézusi és bokorkoncepcióval, mondván, hogy két lehetőségünk van: tétlenül nézni, hogyan pusztul el az élet lehetősége is a Föld nevű bolygón, vagy pedig komolyan venni azt, amivel Jézus elindult a pusztaból tanítvány-gyűjtő körútjára.

K.L.: Nem lehet, hogy ez a Jézus fantasztá volt? Ő is úgy gondolta, hogy az Isten a szeretetnek az Istene, és aki létrehozta ezt a világot szeretetarcvonású embereket teremtett rá - de tévedett!? Amit Te is említettél, hogy majd megkérdezed az Atyát, mert valahogy rosszul teremtette meg ezt a világot. Ezen a világon - ahogyan írtam a Fából vaskarika c. írásomban - az egy csúcserképes világot nem lehet megvalósítani, mert ez a

világ két csúcspontú világ. Magyarul: ahol az adás meg a vevés egyformán és szinte szükségszerűen törvény, ott nem lehet egy csak adástörvényű, egy csak szeretetközpontú világot létrehozni. Nem az Istenben van a hiba?

B.GY.: Amikor megvitattuk ezt az írásodat, akkor valakik nagyon is hamiskás hangmeg- ütással azt találták neked mondani, hogy nem gondold te ezt komolyan, csak provokálsz minket. Most engem provokálsz ugyanezzel. Nézd, két lehetőség van. Nincsen semminek semmi értelme - ez az egyik lehetőség. A másik pedig, hogy kell lennie értelmének a dolgoknak. Valamikor, 52 végén a Markó-fogházban vártuk a karácsonyt. Voltunk a zárkában vagy huszonötén, és elképzeltem, hogy a szentestén, villanyoltás után milyen szép karácsonyt fogok rendezni a szalmazsákokon fekvő cellatársaimnak. Ennek érdekében elkezdtem személyről személyre menve az őket erre megnyerni erre. Volt a zárkában egy nálam nem sokkal idősebb (40 év körüli - én 34 voltam akkor) szervezett szocdem munkás, aki ugyanúgy politikai volt, mint én, tehát nem közbüntény miatt került oda. Észlelve, hogy mit csinállok, odajött hozzám és ezt mondta: "Hagyja abba! Ha volna Isten, mindenekelőtt őt kellene megjavítania, hogy ilyen piszok világot teremtett".

K.L.: Vagyis az Istenben van a hiba!

B.GY.: Azok közé tartozom, akik úgy gondolják, hogy halálukig ragaszkodnak ahhoz, hogy a dolgoknak van valami értelmük. Ha az Isten ellentmondásos, akkor a dolgoknak nincs értelmük. Ennek következtében én nem állok szóba azzal a gondolattal, hogy az Isten ellentmondásos. Annál is kevésbé, mert mélyen meg vagyok győződve róla, hogy az Isten Országát csinálható lenne, csak nem akad rá vállalkozó. Nem akad rá vállalkozó, de nem azért nem akad, mert - mint ahogy Te a Fából vaskarikában mondod - eleve alkalmatlanok vagyunk erre a vállalkozásra, hanem azért, mert az ember - magyar piarista nyelven szólva - gyarlandó. Mindenki tudja, hogy mit kell csinálni... de nincsen rá elég erőnk. Lelkiismeret- furdalásunk van is bőven. Ovidius is beszélt róla, hogy látom a jót, de a rosszat teszem. Ez az, amit Isten nem tud kikerülni. Nem, mert determinálhatna ugyan minket a jóra, de akkor az nem volna emberi történelem, hanem csak isteni bábjáték. Ehhez pedig az Istennek nem volt kedve. Nem engedem, hogy a sötét értelmetlenségbe behulljak. A dolgoknak értelmük van. Ha Jancsi és Juliska becsületesen szeretik egymást, boldogok lesznek. Ha a hatmilliárdnyi emberiség egyik fele becsületesen szereti a másikat, akkor itt boldog élet lesz. Nem vagyunk determinálva arra, hogy ne szeressük becsületesen egymást. Arra sem vagyunk determinálva, hogy becsületesen szeressük egymást. Állítom tehát, hogy az Isten sikeres lehet, Jézus sikeres

lehet, a Bokor sikeres lehet. Mégpedig úgy, hogy én is jó kisfiú vagyok, és még mellékesen a hatmilliárd is az. K.L.: Valóban provokatív volt a kérdés - bevallom. Induljunk ki tehát ebből, ami tulajdonképpen az egyetlen értelmét adja az életnek: Isten a maga szeretetének mintájára teremtette az embert, és nem ebben az életelvben, a szeretet életelvében van a hiba, hanem a megvalósítóban. Aztán a terjesztőkben, aztán az okokat továbbkeresve: a külső körülményekben. De azért jó lenne erről az életelvről beszélni. Hogy miben is áll az? Mert beszélünk róla, de a kívülállók esetleg nem ismerik azt a fajta megfogalmazást, amit te és a Bokor képvisel a jézusi szeretetről. Szeretet az, hogy megsimogatok valakit? Szeretet az, hogy szeretem a csülkös bablevest? Szeretet az, hogy szeretem ezt a csodálatos szép ősz a maga szín pompás erdőivel? Stb. B.GY.: Isten vagy kétszer-kettő-négynek teremtette a dolgokat, vagy nem. Tehát vagy kétszer-kettő-négy, hogy mi az, amit csinálnunk kell életünkkel, vagy különben ki vagyunk téve a manipulálásnak. Pl. így: amit az Isten akar velünk, az misztérium, az nagy titok. Ebben a pillanatban, ha ezt elfogadom, akkor az következik be, amit az emberiség történetében látok. Valakik birtokában vannak a misztériumnak, a misztérium megfejtésének. De csak ők értik, hogy a megfejtés miért megfejtés. Magam pedig kiszolgáltatodom valami olyasminak, amit nem tudok élményszerűvé tenni a magam számára. Ezért aztán az, hogy mi a szeretet, az számomra inkább "kétszer-kettő-négy"-világosságú.

K.L.: Vagyis?

B.GY.: Előbb elmondom az ellentétét. Először: majd én megmondom neked, hogy mit kell csinálnod, és te engedelmeskedel. Másodszor: én birtoklom a Föld javait, s majd alkalmazlak téged vállalatomban, és adok neked annyit, hogy azért valamennyi neked is jusson. Harmadszor: karhatalomról gondoskodom arra az esetre, hogyha megunnád, hogy engedelmes, jó fiú legyél, vagy ha más valaki, aki nem tartozik az alattvalóim közé, ezt az én általam teremtett rendet fel akarná borítani. Ez a szeretet fonákja. Uralkodom, te engedelmeskedsz; én gazdag vagyok, te nem vagy gazdag, és félsz a fegyvereimtől.

K.L.: Ez a világ rendje. Ezt mindenki így tudja: ilyen a világ. Lehet ellene kapálózni, és kisebb körökben talán lehet ellene valamit tenni, de világméretben a szeretet-életnek nem a fonákját, hanem a színét és javát megvalósítani... - ez az, amit nem lehet.

B.GY.: A kérdésed az volt, hogy mi a szeretet, és azt mondtam, hogy előbb elmondom a fonákját. Ez a fonák adja a feje tetejére állított világot, amelyet rendnek tart mindenki, aki a napos oldalon áll. És rendtelenségnek mond mindenki, akinek parancsolgatnak, akit engedelmesre kényszerítenek, aki létminimum-gondokkal küzd, s aki fél, hogy falhoz állítják a

fegyveres karhatalom erejével... azok ezt mind rendetlenségnek gondolják.

K.L.: Ezt elfogadom, és ez így is van. De, akik az árnyékos oldalon vannak, azok nem úgy gondolják meg változtatni a világot, hogy lecserélik ezt a rendet egy szebb valamire, amiről gondolom, hogy beszélsz, hanem ugyanazt akarják, csak ők akarnak a napfényes oldalra menni.

B.GY.: Ez valóban úgy van, ahogy mondd, s ezért az emberi történelem ebben az eddig eltelt jelentéktelen kis szakaszban az egyedek, az osztályok és a fajták véres tülekedése. Mindegyik megpróbálja ezt a rendetlenséget tartósítani, de a maga hasznára. Eddigelé kisebb nagyobb arányú verekedések születtek meg ebből. Hiroshima után vagyunk. A verekedésnek a következménye minden élet megszűnése is lehet. Tehát van alap, aminek következtében azt mondja a kisbajos ember, hívják Názáreti Jézusnak, hívják Bokornak, akárkinek, hogy "Gondolkozatok már! Ezt abba kell hagyni!"

K. L.: Hol kezdjük?

B.GY.: Mondok egy bővös szót: a kiváltságra törekvést kell abbahagyni. Hogy én jobb helyzetben legyek, mint te. Hát persze, hogy ennek az ellenkezőjét csináljuk. Dehát olyan rosszul csinálta meg Isten az embert, hogy nem akad senki sem korunkban, aki hajlandó belátni, hogy ez így semmiféle eredményre nem visz? Jelen pillanatban a magyar társadalomnak is a kiváltság a reménysége. Ezt várta a Horn-kormánytól, ezt várja az Orbán-kormánytól... hogy a kiváltság boldog birodalmát Hegyeshalomtól keletre tolja Békéscsabáig... hogy mi is a gazdagok közé kerüljünk. Ezek a gazdagok az emberiségnek egy vékony kis rétege. Eddig sem viselték el a hátrányos helyzetben levők pöffeszkedésüket - Spartacustól kezdve a legkülönbözőbb forradalmakat említhetem -, ezután sem fogják viselni, csak most már súlyosabb a tét. Tehát: kétszer-kettő-négy, hogy mi a szeretet: ne akarjak különbet magamnak, mint ami neked jó!

K.L.: Ezt Jézus úgy fogalmazta pozitív módon: "Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is azt tegyétek velük" (Mt 7,12). E kétszer-kettő-négy logikát íróasztal mellett vagy egy meleg szobában és finom ünnepi ebéd mellett könnyen el lehet fogadni, de lehet-e megvalósítani? A kisbajos embernek a legkisebb baja is nagyobb annál, minthogy ezzel foglalkozzék. De mégis, mit kellene csinálnunk?

B.GY.: Csinálni csak azt tudjuk mi is, amit tudott és csinált a mi Urunk Jézus Krisztus is. Fölhívta magára a figyelmet, valakik utánamentek, s ezeknek elkezdte ezt magyarázni. A személytől személyig érő magyarázás eredményeként aztán mit csinált? Kisközösségeket. Többet nem tudunk csinálni.

K.L.: Tehát tanítani kell. Kétfajta iskola van a világon. Az egyiket az áruló írástudók tartják fenn, a másikat pedig Jézus tanítványai. Az áruló írástudók azt magyarázzák, hogy ez a rendetlenség - maga a REND.

B.GY.: Igen, igen. Jézus pedig azt magyarázza: "köztetek nem ez a rend." Hogy az egész hogyan tud megvalósulni, ez legyen a Jóisten szakmája. A Názáreti Jézus csak arra vállalkozott, hogy tanítványokat gyűjt, s a maga kisközösségében, kahaljában tanítványokat nevel. Ötven esztendővel ezelőtt magam is csak ennyit tudtam, és most 80 évesen is csak ennyit tudok.

K.L.: Értem. Bizonyára azok a kisbajos tanítványok megértették, hogy nem venni, hanem adni kell; nem uralkodni, hanem szolgálni kell, nem ütni meg visszaütni kell, hanem lemondani mindenféle erőszakról. Ezt megvalósították, és ők maguk is tanítványokat gyűjtöttek, hogy ezt nekik továbbadják. Így volt?

B.GY.: 30 esztendővel ezelőtt írtam egy vastag Jézus-életrajzot. Annak az egyik befejező gondolata, hogy a tanítványok azzal búcsúztak el Jézustól, hogy árulja már el nekik, hogy mikorra állítja helyre Izrael számára a királyságot. Azt írtam akkor erről, hogy ez volt a háromszendős tanítványnevelő munkájának, népfőiskolájának a záróvizsgálója. Összesen semmit sem értettek meg abból, amit mondott nekik. Úgy lettek Jézusnak a tanítványai, hogy tudták, hogy Izrael királyságának újra fel kell virágoznia. Valamiféle erővel Istennek meg Jézusnak gondoskodnia kell arról, hogy a rómaiakat kiverjék az országból és folytatódjék a történelem normál menete, amelyben nem a rómaiak irtják a zsidókat, hanem a zsidók irtják a palesztinokat. Nem egyszerű az áruló írástudók iskolájából kimentetteket kiszedni azokból a megrögzött elképzelésekből, amelyek eredményei annak, hogy berendezkedett ebben a világban a rendetlenség. De nem ez a végső baj. A végső baj az, amikor a nem-áruló írástudóknak, a Jézus-tanítványoknak az iskolája átveszi az áruló írástudók eszmerendszerét.

K.L.: A tatabányai református templomban 1998. október 23-án tartottál egy előadást, és ebben az előadásban megvádolod Szent Pált, hogy lecserélte a jézusi evangéliumot a maga evangéliumára, ami tulajdonképpen nem más, mint annak az írástudónak az árulása, aki a rendetlenség mellé áll, de közben Jézusra hivatkozik.

B.GY.: Azt gondolom, hogy ez a végső baj. Isten úgy teremtette meg az embert, hogy gyermekkorában tanul az apjától. Aztán amikor eléri a serdülés korát, akkor más tanítót, tanítókat keres, és végigkíséri életünket az, hogy információkat akarunk felvenni. Ha pedig nem akarnánk, akkor is vesszük az információkat olyanoktól, akiket magunknál tájékozottabbnak gondolunk. Ennek következtében jött létre a Jézus-mozgalom indulási századában az a szituáció, hogy Pál mondott valamit, és ezt Jézus nevében mondotta, és azok, akik őt hallgatták, képtelenek voltak kritikailag viszonyulni ahhoz, amit hallottak; vagy azért, mert csak Páltól hallottak Jézus Krisztusról, vagy pedig nemcsak Páltól hallottak Jézus Krisztusról, de azt gondolták, hogy ez ugyanaz, amit Jézus beszél.

K.L.: Esetleg az is segített Pálra figyelésükben, hogy amit hallottak, egyezett alantasabb vágyaikkal.

B.GY.: Ez a fogalmazásod tartalmilag ülhet, csak én ezt egy picit szebben mondanám. Jézus azt gondolta, hogy ezt a feje tetején sétáló világot a talpára kell állítani. Pál pedig azt gondolta, hogy olyan kevés idő van már hátra a dolgok végső megoldásáig - amikor is Jézus eljön a felhőkben, és elvisz minket Isten Országába -, hogy már megnősülni sem érdemes. Nem kell azzal bajlódni, hogy ezt a feje tetejére állított világot a talpára állítsuk. Isten kimenti a bűn és a Sátán világából az embert, és átmenti egy csodálatos országba, az új föld és új ég világába. Azóta eltelt kétezer esztendő, és ezt kell mondani: egyértelmű - legalábbis ami az időpontot illeti -, hogy Pál tévedett. Nem mentette át az Isten ebből a rendtelenségből az emberiséget az új ég és új föld rendjébe. Nem mentette ki, ott hagyta.

K.L.: Mi a szebb megfogalmazás?

B.GY.: Pál mélyen meg volt győződve arról, hogy ő nemcsak gondolataiban, hanem valóságban is egyesült magával az Istennel. Egyesült az ő Fiával, Jézussal: "Élek én, de már nem én, hanem Jézus él bennem". Semmiféle csúnya hátsó szándéka nem volt. Semmiképpen sem gondolta, hogy valami alantas dolgot képvisel. Mondhatnám, hogy a misztika legmagasabb régióiban járónak gondolta magát. Nem alantasnak gondolta azt, amit képviselt, hanem nagyon is magasságosnak. És mivel abban reménykedett, hogy egészen más feltételek között - az új ég és új föld körülményeiben - megvalósulnak Isten és az ember álmái, ezért úgy gondolta, hogy érintetlenül hagyhatja ennek a fejetejére állított világnak a struktúráit: a felsőbbbségek nyugodtan hordhatják a kardot. Sőt: Isten szolgálatában gondoskodnak kardjukkal arról, hogy a rendet biztosítsák a rendtelenségekben. A rabszolgatartók is Isten nagyon kedves gyermekeinek minősültek, nem kellett a rabszolgákat felszabadítaniok.

Természetesnek tartotta, hogy a világnak a rendje egy engedelmeskedtetési rend. Hiszen a Fiú engedelmeskedik az Atyának, az egyház engedelmeskedik a Fiúnak, a feleség engedelmeskedik a férjének, a rabszolga engedelmeskedik az urának, az állampolgár engedelmeskedik a császárnak. Nem kell megváltoztatni a kiváltság világrendjét. Minek? Itt hagyjuk az egészet. Elmegyünk odaát. Teljes jószándékkal húzta ki az egész jézusi tanítás "méregfogát", amelyet egyébként valójában annak rendje és módja szerint nem is ismert, hiszen nem volt Jézus tanítványa, és nem gondolta, hogy különösebben meg kellene tanulnia a Tizenkettőtől azt, amit Jézustól hallottak. Nem, mert neki külön forró drótja volt Jézushoz. Amit ő gondolt, az a Jézus ő számára adott kinyilatkoztatása volt. Nem a három év tanítása volt, amit gondolt. Ebben teljességgel biztos lehet bárki, aki

ismeri az evangéliumból azt, amit Jézus tanított, meg ismeri azt a páli tanítást, amit az előbb röviden körvonalaztam.

K.L.: Két nagy műved, munkád van! Az egyik az evangéliumok analízise-szintézise, a másik pedig a Pál-szintézis. Az egyik öt kötetes: Keressétek az Isten Országát!, a másik hét kötetes: Szent Pál teológiája - különféle kötetcímekekkel. Most Pált megismerve, kivesézve lényegében arra jutottál, hogy Pál a kereszténységből vallást csinált? Legalábbis tatabányai beszédeiből az tűnik ki, hogy ezt a valláscsinálást helytelenítetted, és Szent Pál bűnének rovod fel. Magyarul, te sem értesz egyet a vallás létezésével.

B.GY.: Erre akár igent is mondhatnék, ha előbb elmondhatom, hogy mit gondolok a szóban forgó "vallás" lényegének. Három pontban foglalom össze. Az első: tévedhetetlen eligazítást adok Istenről, az Isten világról, Isten reánk vonatkozó szándékairól. Tévedhetetlen, és egyedül az én vallásom eligazítása tévedhetetlen. Mivel, mondjuk, durván van ötezer vallás, ennek következtében ötezer különböző tévedhetetlen igazságot képvisel a vallások világa. Amikor pedig tudvalevő, hogy igazság - a valóság tükrözése - nyilvánvalóan összesen csak egy lehet. - Nos, ez a vallásoknak az egyik jellemzője. Ötezer különböző tévedhetetlen, megkérdőjelezhetetlen igazságot képviselnek. Már az is bünt követ el, aki kételkedik abban, hogy ez igaz. Gyermekkorom imádságos könyvében, annak lelkítükrében benne volt vastag betűkkel - gyónás előtt kellett végigolvasnom, hogy össze tudjam szedni bűneimet -, hogy "Kételkedtem-e a hitigazságokban?", s hogy "elhessegettem-e magamtól ezeket a kételyeket"?

K.L.: A tévedhetetlenség az első jellemvonás. Mi a második?

B.GY.: Második jellemvonás: Jó kisfiúnak, kislánynak kell lennem. Majdnem ez a vallásokban a legpozitívabb mozzanat. Egy börtönt megjárt rendtársam, piarista tanár, szabadulván onnan, vasesztergályos lett és kollégái tudták: aki itt mellettük vasesztergál, az pap. Egy alkalommal az egyik kollega odamegy hozzá és mondja: Tudja, szakikám, kerül, amibe kerül, én elküldöm a gyereket hitoktatásra. - Miért küldi? - Nem akar lemenni a közértbe a tejért.

K.L.: Nevelési eszköz az Isten.

B.GY.: Igen. Vallásban nevelkedett gyerek tudja, hogyha apukája azt mondja, hogy kisfiam menj le és hozz egy liter tejet a közértből, akkor neki ezt kell mondania: igenis, apukám, lemegyek. Akkor, amikor arról beszélnek politikusok is, hogy a társadalom problémáit nem lehet az erkölcsi sík nélkül megoldani, és nagyon is számítanak a vallások támogatására, akkor rendre ez a mozzanat jelentkezik: aki vallásos, az mégis azt tanulja a templomban a papjától, hogy rendes gyerek legyen. Ebből nem lesz betörő, nem lesz gyilkos, talán

szipózni sem fog - bár ez már nem olyan biztos. Nos ez a második jellemző.

K.L.: Ez a bizonyos valláserkölc, amit a vallások különféle erkölcsöt képviselve adnak az embereknek.

B.GY.: Ez az a bizonyos fennálló társadalmi rend, amit beszélgetésünk korábbi szakaszában rendtelenségnek neveztünk. S most jön a harmadik vonása a vallásoknak. Szankcionálja a bűn intranacionalizálását. Hát ez nagyon szépen hangzik, de mondom inkább magyarul is. Nem kétséges, hogy "sehonnai bitang ember, ki most, ha kell halni nem mer". Nem kétséges, hogy bátran kell tudnunk fegyvert ragadni ahhoz, hogy a kérdések megoldásához eljussunk, s hogy az egyik rendtelenséget leválthassuk a másik rendtelenséggel. Egy igaz magyar nemesnek a haza, a vallás és a kereszténység érdekében Dózsa Györgyöt meg kell tanítani a móresre. És végül is Temesváron jól kell lakatni a lázadó parasztokat a sült Dózsának a húsával. De ugyanakkor a Dózsának a táborában ott van a Lőrinc pap, aki megmagyarázza Isten, ember, haza, vallás, Jézus Krisztus, mindenkinek a nevében, hogy a nemeseknek a disznóságait fel kell számolni, kerül, amibe kerül. A bűnt intranacionalizálják, vagy intraklasszifikálják, ha itt a klasszis most az osztályt jelenti. Mindkét táboron belül hősi erény embert gyilkolni. Talán Szent István alakjában lehet ezt a legtisztábban látni. Thonuzobát feleségéstől, lovastól elevenen eltemettetni, Koppányi felnégyelni, Vazult meg-süketíttetni, megvakíttatni, hát ezek feltétlenül vallási erények. Feltétlen keresztény erények. Van erre egy összefoglaló kifejezés: a trón és az oltár szövetsége. Minden vallás abban áll fenn, hogy a hatalommal, a mindenkor meglevő hatalommal azonosítja célkitűzéseit.

A királyra kell figyelni! - mondja a vallás, s ennek fejében a király eme szöveg biztosítása céljából ad a vallás üzemeltetőinek neki birtokokat. Azért ad, hogy meglegyen az anyagi alapja annak, hogy taníthassuk az embereknek, hogy a királynak feltétlenül engedelmessé kell.

K.L.: Ezek szerint a vallás a tévedhetetlenséget keveri a "jónak kell lenni!" erkölcsi követelménnyel a büntető igazságszolgáltatás elve alapján: "Isten a jókat megjutalmazza a rosszakat pedig megbünteti". Ezt a vallást veted el, mint nem Istentől valót, nem a kereszténységbe tartozót?

B.GY.: Igen. Elvetem az első jellemzőt. Nincsen nagyobb veszedelme az emberiségnek, mint az, hogy a különböző vallásokba gyűjtött emberi csoportoknak azt tanítják, hogy birtokában vannak a tapasztalattal nem ellenőrizhető, tévedhetetlen igazságnak, mégpedig a csak nekik biztosított speciális isteni eligazítás következtében. Miért olyan nagy veszedelem ez? Azért, mert az emberiségnek a többi vallásokba gyűjtött csoportjait mind tévedőknek gondolják, és arra nevelődnek - kivétel nélkül minden vallásban -, hogy Isten csak azt fogadja el, aki helyesen gondolkodik

Róla. Aki tévedéseket gondol az Istenről, az a hitetlenek csoportjába tartozik, és csak az a hívő, aki azt a tapasztalattal nem ellenőrizhető tételrendszert vallja, melyet náluk tanítanak. Egyértelműen mutatja az emberi történelem, hogy aki más véleményt jelent be egy-egy valláson belül, azt marginalizálják, kiutálják a társadalomból, máglyán elégetik, oroszlánok elé dobják, négyfelé vágják. És alighanem telibe találja az igazságot, aki azt mondja, hogy minden háború a saját kiváltságaink fenntartását szolgáló, vagy kiváltságokat szerezni akaró háború, - s ez mindig az Isten nevében történik.

A zsidók úgy foglalják el a palesztinoktól - 3000 esztendővel ezelőtt - a Szentföldet, hogy Mózes föltartott karral imádkozik, s Isten biztosítja, hogy a zsidóknak sikerüljön megölni a nem-zsidókat, és nem fordítva. A Zalán futásában Vörösmarty a magyar honfoglalásról számol be: ott Hadúr az az Isten, aki megacélozza honfoglaló őseink kardját. Amikor a hatalom akár belső - forradalom vagy szabadságharc, ill. ezek eltiprása -, akár külső háborút csinál, a vallás képviselői minden tőlük telhetőt megtesznek azért, hogy megmagyarázzák, hogy az ellenfél katonái a Sátán katonái. Mikor a vietnámi háború volt, akkor Spellman, a New-york-i bíboros-érsek magyarázta, hogy a Vietnámban harcoló amerikai katonák az Isten, a haza, az emberiség, az igazság stb. védelmében harcolnak. Mindezek következtében a vallás abban a formában, ahogy történelmileg megismertük, egyértelműen istentelen, jézustalan és embertelen. - Vallásellenes vagyok? Szó sincs róla! Miért? Hát azért, mert embernek lenni annyit jelent, hogy Istentől megszólítottnak gondoljuk magunkat. S ez minden vallás alapértelme.

K.L.: Még visszatérnék arra, hogy a vallások hitvallásai egyfelől azért nem jók, mert tapasztalatilag nem ellenőrizhető ködöket terjesztenek, amiből semmi sem biztos, amiből kétszer kettő négy világosságú tudást nem lehet szerezni. De ez volna a kisebbik baj, mert benne van az emberben, hogy titkok után is érdeklődik. Az a nagyobbik baj, hogy a hitvallások manipulatív eszközök is. Fölhasználják a különböző hitvallásokat különféle hatalmi érdekek szolgálatában. A balkáni háborúban is három hitvallás emberei harcoltak egymással, pedig politikai érdekek voltak a mozgatók. Hatalmi érdekekért harcolnak a vallások.

B.GY.: Ha jól értem, arról szólsz, hogy a politikai erők manipulálják a vallások képviselőit. Ez biztosan így van, s én inkább úgy élem meg a dolgot, hogy a kettő mélységesen egy cég. Mélységesen az. A politikai erők a társadalmon hatalmat gyakorló személyeket jelentik; a vallások is a társadalomra hatalmat gyakorló személyeket jelentik. Nem a hátrányos helyzetben levők azok, akik szólnak a politika világában, és a vallás nevében szólók szintén nem a társadalom hátrányos helyzetben levők köréből kerülnek ki. Akik a vallás meg a politika nevében szólnak a társadalom ügyeiről, azok csak egy sajátos munkamegosztás

következtében kétfélek. Ez a munkamegosztás akkor jött létre, amikor a társadalomban kettévált a vezetési, pontosabban az uralkodási funkció. Az eredeti és egyetlen papkirály funkciója bifurkálódott: az imádságokért és gyógyulásokért felelős sámánnak a személyére és a hadvezető királynak, törzsfőnek a személyére.

De kezdetben ez a kettő egy volt: Isten segítségével leesdeni a kiváltságok megtartására és megszerzésére egyfelől, másfelől pedig a kard erejében gyakorlatilag biztosítani ezt a célkitűzést - kezdetben ez még egyetlen személynek a dolga volt. Később ez kettévált. Hogy a létrejött új helyzetben ki manipulál kit? Asztrik esztergomi érsek manipulálta-e Szent Istvánt, vagy Szent István manipulálta Asztrikot? Azt hiszem inkább Asztrik manipulálta Szent Istvánt. Asztrik ugyanis már régen tudta, hogy mi fán terem az Istennek tetsző keresztény királyság. Géza fia Vajk pedig csak nemrégiben tanulta. Manipulálják ezek egymást, és szívesen hagyják magukat másoktól manipulálni, mert mind a két esetben - Jézus szavával szólva - a gazdagoknak a világa képviseltetik, s rendre egymásra találnak, amikor éppen nem egymással verekednek.

K.L.: Szerinted tehát dogmatika meg politika vagy a vallás és a politika tulajdonképpen egy kategória, az egy valóságnak két arca: vallási köntösbe bujtatott hatalom?

B.GY.: Bármiféle konstrukciót akkor lehet fenntartani, ha azt az ember számára adott összes lehetséges módon igazoljuk és szentesítjük. Ennek az eredménye, hogy létrejön az oltár és a trón szövetsége. Azért jön létre, hogy amit javaink védelme és gyarapítása érdekében legyártott fegyvereinkkel csinálunk, azt "Isten szolgálatában" tehesük. Akármilyen is van a dogmatikánkban, azaz bármely vallásban

K.L.: A valláserkölcse is baj van, mert ahogy a hitvallások a hatalom érdekei szolgálatában állnak, azaz ideológiát szolgálatnak bizonyos hatalmi rendszereknek, ugyanígy a valláserkölcse is - ahogy mondtad is - mindig alkalmazkodik a mindenkori társadalmi berendezkedéshez. Tehát az erkölcs vonalán is romboló a vallás.

B.GY.: Ezt mondom azzal, hogy intranacionalizálja, azaz csoportérdekekkel azonosítja az emberi etikát. Pedig az Istentől kapott emberi etika emberiség szélességű. Ezzel szemben nyugodtan lehet a GDP-m évi 5000 dollár, ha a másiknak csak 500. Nincs semmi probléma, nem kell meggyónni. Nyugodtan ledobhatom a bombát, ha a haza úgy kívánja. Nem kell meggyónni. Ez a bűn intranacionalizálása.

K.L.: Gyakorlatilag a justitia-elvet, tehát az igazságszolgáltatásnak az elvét képviseli a vallások etikája. Ez az a bizonyos rend, ami tulajdonképpen rendetlenséget eredményez. Ezt kellene leváltani arra a bizonyos jézusi etikára, a szeretet rendjére.

B.GY.: A justitia az igazságosságot jelenti. Ez az igazságosság egyfelől hamisítatlan jézusi tartalom, mert azt jelenti, hogy neked is csak annyi juthat, mint amennyi nekem, és nekem is csak annyim lehet, mint amennyi neked. Semmi köze sincs az igazságosságnak Jézushoz, amikor ez azt jelenti, hogy az előbbi igazságosság megvalósítása érdekében: kard ki hüvelyéből.

K.L.: Tehát a szankcionáló, a megtorló igazságosság elve az, ami rossz. Ezek alapján mondd a vallást te is károsnak és rossznak. Ugyanakkor úgy tudom, hogy a vallás védelmében is kiállsz, és azt kívánod, hogy tartozzék a Bokor is valamelyik valláshoz; a vallás kebelén éljen.

B.GY.: Itt sok mindent kell pontosítani. Tekintettel arra, hogy az ember egyfelől istenviszonyt igénylő lény, s tekintettel arra, hogy az ember másfelől közösségi lény, és ezért a dolgait nemcsak magában, hanem közösségben is kívánja csinálni, ennek következtében feltétlenül szüksége van az embernek személyes istenviszonyra is, és közösségileg ápolt istenviszonyra is. Milyen más szót találunk a közösségileg ápolt istenviszonyra, mint a vallást. Ki lehetne találni valami más szót is, és akkor arról beszélgetnénk, hogy az a vallás, amit történelmileg megismertünk, az ezért és ezért nem visz Isten felé, de szükségképpen kell lenni olyan "valaminek", ami az Isten felé visz... s ezt a valamit be kellene helyettesítenünk egy más kifejezéssel, például "x négyzet per y a köbön". Dehát ennek nincs semmi értelme, mert megszoktuk, hogy a szavaknak van szótári jelentése.

K.L.: Csak az a zavaró, hogy a valláson gyakorlatilag, azt értjük amit előbb elmondtál, most pedig egy más tartalmat kellene adni ugyanannak a szónak. Ez nehézségekbe ütközik, mert ezt a pejoratív tartalmú "vallás" szót kellene nemes értelemben használni.

B.GY.: Azért vagyok kénytelen mégis ezt a rossz megoldást választani, hogy a nem pejoratív tartalomra is változatlanul a vallás szót használom, mert nem vagyok úr a magyar vagy nemmagyar nyelvet beszélő embereknek a szókincsén. Megengedve tehát, hogy erre ki kellene találni valami egyértelmű kifejezést, ideiglenesen ebben a beszélgetésben maradjunk még ott, hogy én, aki a vallásnak nagy képviselője és barátja vagyok, milyen tartalom mellett vagyok az. Egy: azt nem tudom megszüntetni és nem is akarom, hogy az ember Istenről gondolkodjék. Azt sem tudom megszüntetni, hogy az emberiségnek abban a szakaszában, amely eltelt a kezdetektől kezdve mostanáig - amikoris mi most egymással beszélgetünk - az emberek spekuláltak az Istenről, és bizonyos eredményekre el is jutottak. Kultúrtörténet, filozófiatörténet, vallástörténet, hittudományok története erről gazdag anyaggal szolgál.

K.L.: Hogy érted ezt?

B.GY.: Iskolába küldenek bennünket. Az iskolába küldés pedig azzal jár, hogy az ember ott azt tanulja meg, amit tanítanak neki. És másfajta dolgokat tanulnak, mondjuk, a Gangesz partjain meg a Mississippi mentén élők. Különböző kultúrákban éli az emberiség az életét. Ahogyan különböző az egyes népek, kultúrák táncművészei, költészete, stb., ugyanúgy különbözőek az Istenről alkotott elképzelések is - tájak és korok szerint. Engem is, téged is beírtak szüléink az iskolába, ahol vallási kultúrához is jutottunk, illetőleg ahol fejlesztették a szüléinktől kapott vallási kultúránkat. Mindezzel azt akarom mondani, hogy az ember a maga kultúr-begyökerezettségének következtében, annak következtében tehát, hogy oda születik, ahova születik, bizonyos elképzelésekkel rendelkezik. Az a vallás, amelyről én álmodom, nem abszolutizálja azokat a különböző eredményeket, amelyekre iskoláink különbözősége következtében jutottunk. Ha én pl. a Jordán partján születtem, akkor ennek következtében a zsidó-keresztény kultúrkör Istenre vonatkozó ismereteinek jutottam birtokába. Nem utolsó, nem jelentéktelen ez az emberiség vallási eszméket termelő összességében, de nem abszolutizálható. Ahogyan nincsen fizikai tanító hivatal, hanem ha valaki laboratóriumában be tudja mutatni, hogy valami másképpen van, mint ahogy idáig gondoltuk, az Nobel-díjat kap. Ugyanígy nincsen más értékmérő a vallási kultúrában sem, mint ami az Isten által megteremtett ember képességeivel ellenőrizhető. Nincs tehát sem ötezer sem kevesebb tévedhetetlen tanítás, csak az igazságnak alázatos keresése és szolgálata. Csak ennek van ázsiója, csak ennek van becsülete.

K.L.: Hogyan éred el ezt?

B.Gy.: Nem tudom megszüntetni, hogy az emberiség ötezer különböző vallásnak a híve, tagja, neveltje legyen. Ezen nem tudok változtatni. Legkevésbé tudom megszüntetni azzal, hogy eszméim képviselésére létrehozom az ötezer-egyediket. Azért nem, mert az ugyanazon törvények alá kerül, mint kerültek az eddigiek. És ki törődik azzal, hogy az ötezer-egyedikben mi van, ha az ötezer változatlanul fennáll úgy, ahogy van?! Azt szeretném, hogy az ötezer vallás mindegyike - mindenekelőtt az, amelyikben én benne vagyok, mert itt remélem leginkább, hogy hatni tudok a gondolataimmal -, fölhagyna a tévedhetetlenséggel, fölhagyna a tanítóhivatallal, mint hatósággal. Helyette megbecsülve saját hagyományában azt, ami megbecsülésre méltó, fölszabadítaná a vallásához tartozó hívőket, hogy gondolkodjanak csak bátran arról, hogy milyen az Isten, mit csinál az Isten, mit akar velünk, és hogyan akarja velünk azt, amit akar... Ugyanolyan módon, mint ahogy fel van szabadítva Ady Endre arra, hogy olyan verset ír, amilyet akar. Vallott is erről a szabadságáról:

*Mit bánom én, hogy Goethe hogy csinálja,
Hogy tempóz Arany s Petőfi hogy isteniül,*

Aki király, sorsának királya.

(Hunn, új legenda)

Azt akarom ezzel mondani, hogy nem akarhatom azt, hogy ne legyen vallás. Mert számomra ez egyet jelent azzal, hogy nem akarhatom, hogy az embernek ne legyen istenviszonya. Nem akarhatom azt, hogy az ember ne spekuláljon arról, hogy kicsoda, micsoda az Isten, és mit kíván teremtményeitől. Csak azt akarom, hogy - érintetlenül hagyva azt, hogy zsidókeresztény hagyomány, mohamedán hagyomány, taoista hagyomány, hindu hagyomány, buddhista, konfuciánus, parsz hagyomány stb. - mindegyiken belül szüntessük meg az emberhez nem méltó tévedhetetlenségi igényt. Hiszen minden vallás dogmatörténete, be nem vallva is, egyértelműen mutatja, hogy állandóan visszaszorulóban van, és az emberi tudásnak a növekedésével fel kell adnia olyasmiket, amiket korábban gondolt. Nem az anti világban, csak hatvan esztendővel ezelőtt tanultam teológiát, és dogmatanárunktól megkérdeztük, szabad-e az evolúcióban gondolkodnunk, azaz, hogy az ember is az egysejtűtől indult el. Kínosan érezve magát mondta: "Szabad, szabad..., de nem illik egy katolikus teológusnak ilyesmit csinálni". Hát ma már a paphoz is illik. És nem hatvan, hanem száz esztendővel ezelőtt pedig nemcsak nem illett, hanem egyáltalán nem is volt szabad.

K.L.: Tartalmilag akarsz változást.

B.GY.: Láthatod ebből, hogy mennyire realista gondolkodó igyekezem lenni. Hagyományokba simulva elfogadom azt, hogy onnan kell elindulni minden valláson belül, ahol az a vallás pillanatnyilag van. Azt gondoljuk tehát, amit gondolunk, csak nem tévedhetetlen, amit gondolunk. Úgyhogy, ha valakinek érvei vannak arra, hogy valami másképpen van, adja elő, s mi boldogok leszünk. Úgyhogy az inkvizíció, a Hittani Kongregáció Rómában fogja összegyűjteni ezeket az új ötleteket, s ő fogja terjeszteni, hogy nézzétek, ez a katolikus testvér kigondolt valamit, amely szerint egyáltalán nem úgy vannak a dolgok, mint ahogy mi idáig gondoltuk. Ilyen módon kapcsolódom én a hagyományhoz. Ez lenne az általam képviselt vallás első pontja.

K.L.: Mi a második és harmadik?

B.GY.: A második pontjával nem sokat foglalkozom. Menjen csak le a gyerek a közértbe a tejért, ha küldik a szülei... vagy máshová - a helyi szokások szerint. Ez a második pont úgyis függvénye a harmadiknak. Nos, ezekben az általam elképzelt és emberhez méltó vallásokban ez a harmadik pont lenne azonos. Ebben a harmadik pontban az összes vallások létrehoznák a nagy ökümenét, mert mindegyik azt mondaná, hogy nem szabad a másikat tenned azt, amit nem kívánsz magadnak, tehát a jézusi üzenetet beleraknám az összes vallásokba. Mi címen raknám? Valahogy így: Gyerekek! Ez túlélésünknek feltétlen feltétele. Vagy elfogadjátok ezt a jézusi üzenetet, vagy Hiroshima a

köbön lesz a sorsotok, s a patkányok veszik át a bolygónkon az irányítást.

K.L.: Nagy naivitás azt hiszem, ezt várni a vallásoktól, főleg akkor, amikor teljesen nyilvánvaló, hogy - csak a római katolikus anyaszentegyházra gondolok most - tévedhetetlennek mondja magát, valláserkölcseiben pedig a jókat megjutalmazó, a rosszakat pedig megbüntető Isten a mintája, tehát szankcionáló. Struktúrájában pedig egyértelműen az alá-fölérendeltséget, az engedelmességet vallja. Ha te egy ilyen vallásba, egyházba, egyházszerzetbe ezeket a "romboló" eszméket be akarod építeni, kilöknék onnan. Nem hagyják, hogy mondjad: a pápa nem tévedhetetlen, és a tanítóhivatal sem tévedhetetlen. Nem hagyják, hogy az erkölcsi elveket mindenféle Hegyibeszéd-szintű, radikális megfogalmazásokkal lecseréld. Nem hagyják, hogy az úr-szolga viszonyt, a kiváltságokat megszüntesd. Az egyházi vezetőség létét eleve megkérdőjelezed azzal, hogy olyan eszméket viszel be, amelyek jézusinak mondhatók, pálinak már kevésbé, és egyházinak, katolikusnak pedig semmiképpen sem.

B.GY.: Mondanék valamit erről a "vezetőségről". Jézus tanításában szent szó a vezető, "a vezető olyan, mint aki szolgál" (Lk 22,26). Jelzi azt a személyt, aki iránt a közösség tagjainak a bizalma megnyilvánul. A felvilágosodásnak köszönhetően a társadalom ma már vezetőt választ magának, s elcsapja azt, aki szerepét tévesztve uralkodni akar rajta. Botrány, ha éppen a valláson belül még a régi módi járja. Ki kell iktatni az összes vallásokból, hogy a vezető szerepében tetszelegessenek kinevezett személyek.

Tudom, hogy mindezzel csak súlyosbítom, amit mondtál. A megoldás módját az egyházon kívüli társadalom tálcán kínálja. Nem a pápától kinevezett személyeknek kell választaniok a pápát, hanem azoknak, akik azt gondolják, hogy nekik pápára van szükségük. Ez elvben jelenthet egymilliárd főnyi katolikus választót. Mindezt csak azért mondom, hogy különböztessünk a vezető és az uralkodó között. Ezt a kettőt nem akarom azonos értelemben használni. Vezető csak az lehet, akit megbízunk azzal, hogy vezessen bennünket. Például a Tizenkettő azzal, hogy engedte magát kihalászni Jézus által, bizalmat nyilvánított személye iránt, s ezzel választotta őt magának vezetőül.

K.L.: Erre volna egy evangéliumi mondatom: "Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket" Ez a hierarchia ellenérve is.

B.GY.: Ez a mondat annyit jelent, hogy Jézustól indult ki a kezdeményezés. Ő sétált el a János-tanítványok előtt a Jordán partján. Ennyit jelent, és nem többet. Tény, hogy amikor Jézus megkérdezte a Tizenkettőt: "Ti is el akartok menni?", akkor voltak, akik elmentek, mások pedig azt mondták, hogy maradunk, mert "nálad

vannak az örök élet igéi". Ebből jól látható, hogy Péter meg a Tizenkettő bizony választották Jézust. Minden közösség esetében kettőn áll a vásár. Nincs olyasmi, hogy Jancsi választja Juliskát, de Juliska Jancsit nem. Ha csak az egyik fél választ, nem lesz belőle házasság. Rabszolga-kereskedelem lehet belőle. Házasság akkor lesz, ha mind a ketten választanak. Isten hiába választ ki engem, ha én nem választom Őt - ebből nem lesz istenkapcsolatom, nem lesz "szövetség". Jézus hiába választja Mátét, ha az nem hagyja ott a vámot.

K.L.: Tehát választás kell, és nem uralkodó vezetők kellene, hanem szolgáló vezetők. És ezen túl mi lesz?

B.GY.: Azt mondom, hogy mindannak, amit elmondhatok, nincs semmiféle realitása. Hát "Van időm, én várhatok" mondja Babits Jónás könyvében Isten a türelmetlen (nem Kovács Lacinak, hanem) Jónás prófétának. Tudsz te arról, hogy működik most Rómában az évezredfordulót díszítendő egy Mea Culpa Bizottság? Hírlik, hogy Ratzinger szívja is a fogát miatta. Azt tervezi a pápa, hogy bocsánatot kér mindazoktól, akikkel szemben az Egyház a történelem folyamán megtorló és karhatalmi jellegű intézkedéseket fogantatott pusztán csak annak következtében, hogy megváltották, amiről meg voltak győződve. A Bizottság nem kis feladata összeállítani ezek listáját. Ha valaki azt mondja nekem - akárcsak három esztendővel korábban -, hogy ilyesmire készülünk majd 2000-ben, akkor azt mondtam volna neki, amit te nekem: hogy te milyen irreális vagy! Bízunk már az Isten által megteremtett emberben, s annak bünbánati képességében is. Az emberben, aki akkor is az Isten képére teremtett ember, ha éppen katolikusnak született, s ha pápa lett belőle.

K.L.: Igen, erre meg azt lehetne válaszolni, hogy három évvel ezelőtt nem gondoltad volna, hogy a pápa kiad egy olyan körlevelet, amely szerint már nemcsak a tévedhetetlen dogmákban kell hinnünk, mert kötelező érvénnyel bír a tanítóhivatal nem ünnepélyes formájú, hanem nem-rendkívüli, mindennapi tanítása is. Aki pedig ezt nem fogadja el, az elítélhető és elítélendő.

B.GY.: Igen. Ez a "húzd meg, ereszd meg". Azt gondolom, hogy ez a szükségképpen velejárója a fejetetejére állított világnak. Amit meg előbb mondtam a Mea Culpa címén, az szükségképpen következménye, velejárója az Isten képére és hasonlatosságára megteremtett embernek. Ez a kettő együtt adja a valóságot. Te az előbbire mondtál példát, én az utóbbira. A parti még nincsen lejátszva! Még nem alakult át ezzel a Mea Culpa Bizottsággal a vallás a jelenlegiből arra az értelemre és tartalomra, amely miatt én megtartom a vallást.

Lehet pesszimistának lenni. De én nyolcvanon túl is azért akarnék élni, amiért eddig éltem: valamilyen emberi közegben dolgozni Isten álmaiért. Nagyok sok erőfeszítést tettem az elmúlt évtizedek során, hogy megmaradhassak abban a közegben, amelybe

beleszülettem, s amelynek lecserélésre nem éreztem nyolcvan év alatt indítást. Nem azért, mert el vagyok gyönyörödve Gertrud Le Fort módján egyházunk nagyszerűségétől. Hanem azért, mert otthon akarok lenni valahol. Ha félig kivetettként és elvetettként is, de otthon. Jézus sem hagyta ott Izraelt. Valahol ő is otthon akart lenni.

(1998. november)

SCHANDA BEÁTA

„A HIERARCHIKUS VISZONYOK NEM ŐSZINTÉK” INTERJÚ CSIZOVSZKI SÁNDORRAL

Csizovszki Sándor, szerzetesi és ma is használt nevén Róbert barátunkat már ismerhetik az Olvasók: 1996. decemberi számunkban olvashatták a vele készült első beszélgetést. Azóta sok víz lefolyt minden patakocskán, és Robi fél éve a soproni kórház (szinte pályakezdő!) mentálhigiénés szakembere. Január elején beszélgettünk.

Az életemben vannak igencsak állandó és erősen változó elemek. Az állandóságot az Istenre és az emberekre való odafigyelés, a segítő szándék és felelősségvállalás, a családi és közösségi elkötelezettség jelenti: ezek jórészt belső tulajdonságok; szeretném azt hinni: személyiségjegyek. A változók inkább külsők: élethelyzetek a novíciusságtól a családapasáig (sőt: már a nagypapaságig!), az iskolaigazgatóságtól az önkéntességig vagy az '50-es pályakezdőségig. Persze ezekbe is bele kell állnom teljes valómmal! Szerencsés indító „batyut” kaptam otthonról: a küzdeni tudástól a munkában való kitartáson át az édesanyámtól kapott nagy lelki érzékenységig, a nagymamámtól kapott természetes intelligenciáig sok mindent.

A hazuról hozott örökséget gimnazista koromtól jól kiegészítette a bencéseknél elérhető és személyiségbe építhető tudás, kultúra, klasszikus műveltség. Rendkívüli képességekkel nem rendelkezvén, nekem mindenért keményen meg kellett küzdenem, de lelkesedésem és szorgalmam eredményessé tett. Így is maradtak hiányosságaim, többek között a nyugat-európai nyelvek elsajátítása, s ez a teher mindmáig elkísér, mert így bizonyos kapuk és lehetőségek bizony bezárulnak előttem.

Amikor három és fél év bencés novíciátus után úgy döntöttem, mégsem a szerzetesség útján megyek tovább, akkor lelkileg meggyötörve ugyan, de erős hittel, öntudatosan és a jövőbe vetett reménnyel kezdtem 21 évesen újraépíteni az életemet. Tudtam, hogy civilként is aktív keresztény életet akarok élni, és hogy hivatásszerűen tanár akarok lenni. Persze motivált

a bizonyítási vágy is: bizonyítani akartam, hogy egy kilépett szerzetesjelölt élete nem feltétlenül csődtömeg, hogy képes vagyok embereket szeretni, egybeszeretni. „Similis simili gaudet”, azaz: a hasonló a hasonlóknak örül. Kisközösségeket kereső, aktív keresztény életre motivált egyéniségemnek nem volt nehéz rátalálnia Sopronban Simonyi Béci virágzó közösségeire, amelyek egyikébe egy beszélgetést követően azonnal bekerülhettem. Béci – akivel fél évet közös albrétben is laktam – elmenőfélben volt Sopronból (tudva, hogy a katonai szolgálat megtagadása miatt börtönbüntetés vár rá), gondosan odafigyelt arra, hogy minden, általa fontos tartott gondolatot és praktikus közösségépítési tanácsot átadjon nekem. Erővel ruházott fel, megtanított belső energiáimat mozgósítani. Igyekeztem hamar megtalálni a saját utamat, s Isten Országának építése szempontjából életem egyik legaktívabb évtizede következett.

Ez tehát a felnövekedés, a pályakezdés, a családalapítás, az otthonteremtés, az emberi kapcsolati hálózat kialakításának a korszaka. Jó azt hallani tőled, hogy ezt ma is ugyanolyan jónak, sikeresnek értékeled, mint bő másfél évtizeddel ezelőtt: jó helyre tetted le a voksodat és magadat!

Igen, így gondolom. Ha életem első felét kell leírnom, akkor azt mondom: aktív, alapvetően kifelé, mások felé fordított élet, sok jó ügy melletti kiállás, profi szervezések, határozott döntések és következetesség jellemez. Három fő területen: a munkahelyi és a közösségi életben, illetve a mindezek háttérét jelentő, a biztonságot nyújtó családi életben. 8-9 év alatt hivatásommá vált a munkám: elköteleződés a gyógypedagógiai és az intézetben nevelt gyermekek ügye iránt. Elvileg is, gyakorlatilag is szinte 100 %-ban azonosultam vele. 1995-től szinte kizárólagosan ez lett az életem. Ez lett a hivatásunk feleséggel, Zsókéval és jó néhány közösségi barátunkkal együtt, akiket többnyire én hívtam erre a szakterületre, és ebben dolgoznak ma is.

A Bokor-közösségben Bulányi Gyurka bácsi markánsan képviselte, hogy mindenkinek egyetlen, közös hivatása van: az apostolkodás, az evangélium továbbadása; a kenyérkereset csupán foglalkozás lehet. Hát én bizony ezt „megvétőztam”! Esményem az volt, hogy maximumot kell adni önmagunkból, nem pedig fél gőzzel, lézengve. A munkahelyi „szent kísérletünket” úgy definiáltam, hogy kisközösségi életünkben, elveinkből semmit nem dobunk ki, de a munkahelyünkön – a gyógypedagógiai iskolában, sőt, mondhatom azt: a gyógypedagógiai iskolából! – építünk Isten Országát, nem csupán szép szavakból vagy összejáró baráti közösségekben.

Elsősorban erről olvashattak az „Érted vagyok” olvasói a bő másfél évtizede megjelent